

LIETUVOS MOKSLŲ AKADEMIJOS VANDENS TARYBA

2025 METŲ VEIKLOS ATASKAITA

Ataskaitiniu laikotarpiu Lietuvos mokslų akademijos (LMA) Vandens tarybą (toliau – Taryba) sudarė 15 narių, įskaitant 9 LMA akademikus iš trijų LMA mokslų skyrių, atstovaujančių 13 Lietuvos mokslo ir studijų bei vandens sektoriaus valdymo institucijų.

Prisidėdama prie bendrųjų vandens politikos klausimų sprendimo ir darnaus šalies vandens sektoriaus vystymo, Taryba 2025 m. kovo 20 d. Lietuvos mokslų akademijoje surengė seminarą-diskusiją „Ar galimas laivybos kelias Neries upe: iššūkiai ir galimybės“. Renginyje dalyvavo gausus būrys akademikų, mokslo ir studijų institucijų, visuomeninių organizacijų atstovų ir studentų.

Renginio metu LMA Vandens tarybos pirmininkas akad. Arvydas Povilaitis, pradėdamas diskusiją pažymėjo, kad pasauliui įsimintinų ir reikšmingų dienų kontekste – kai minimos Pasaulinė Žemės, Vandens ir Meteorologijos dienos – svarstomas klausimas apie Neries upę ir daug diskusijų sukėlusį temą: ar galimas laivybos kelias šia upe tarp Vilniaus ir Kauno miestų. Jis priminė, kad idėja dėl vandens kelio Nerimi vystymo kilo akcinei bendrovei „Vidaus vandens kelių direkcija“. 1995 m. LR Vyriausybės nutarimu Neries upė buvo pripažinta valstybinės reikšmės vidaus vandens keliu, todėl tikimasi, kad laivybos infrastruktūros plėtra atvertų naujas galimybes regionų turizmui, skatintų naujų darbo vietų kūrimą ir verslo augimą. Šiandien Neries upė kaip laivybos kelias yra mažai eksploatuojama – tik trumpuose ruožuose Vilniaus ir Kauno miestuose. Apgailestauta, kad renginyje minėtos institucijos ir miestų atstovai dalyvauti atsisakė. Nors verslo suinteresuotumas didelis, vandens kelio plėtrai būtina atlikti reikšmingus pakeitimus upės vagoje – pašalinti didelius grunto kiekius. Be to, Neries upė yra „Natura 2000“ tinklo dalis, todėl kyla daug abejonių, ar tokiems ambicingiems tikslams lemta išsipildyti. Renginys buvo plačiai nušviestas LRT radijo laidoje „Vienkartinė planeta“ (2025 m. balandžio 7 d. 16:30 val. „Mokslininkai siūlo išbraukti Nerį ir Nemuną žemiau Alytaus iš vandens kelių sąrašo“ – LRT Radioteka).

Seminare buvo perskaityti trys pranešimai. Vilniaus universiteto doc. dr. Gintaras Valiuškevičius pristatė pranešimą „Neries hidrologinės sąlygos ir laivybos upe galimybės: esminiai (ne)suderinamumo aspektai“ ir pabrėžė, kad kaip ir daugelyje šalies upių, taip ir Neryje, per pastaruosius kelis dešimtmečius vyrauja vandeningumo mažėjimo tendencija, todėl laivybos sąlygos tik prastės. Jis taip pat apžvelgė galimas kitas grėsmes upei, ją išgilinus. Dr. Tomas Virbickas iš Gamtos tyrimų centro kalbėjo apie upių vagų pritaikymo laivybai poveikį litofilinėms žuvims. Jis pažymėjo, kad, remiantis kitų šalių patirtimi, pritaikant upių vagas laivybai, buvo sunaikinta daug tipiskų upinių buveinių – tiek pačiose upių vagose, tiek su jomis besiribojančiose ir potvynio užliejamose teritorijose. Be to, buvo prarastas ryšys tarp upės ekosistemos komponentų. Laivybai pritaikytose Europos lygumų upėse reofilinių ir litofilinių žuvų nebelieka, o įsivyrąja tik tos rūšys, kurios gali gyventi bet kokioje aplinkoje. Neris yra paskutinė didelė, sąlyginai natūrali Europos lygumų upė, pasižyminti savita, tik didelėms upėms būdinga biologine įvairove, todėl tai yra unikali ekosistema, o unikali ekosistema turi būti išsaugota. Galimas laivybos kelio įrengimas negrįžtamai pakeistų hidromorfologines upės sąlygas ir turėtų didelės žalos biologinei įvairovei. Dr. Laurynas Jukna iš Vilniaus universiteto savo pranešime kalbėjo apie Neries upės išsaugojimą nacionalinių šalies vertybių ir įsipareigojimų ES kontekste ir pasiūlė atnaujinti valstybinės reikšmės vidaus vandens kelių sąrašą, pašalinant iš jo Neries upę. Jis pažymėjo, kad upės gilinimo darbai prieštarautų tiek nacionalinio, tiek ES lygmens aplinkos apsaugos įsipareigojimams. Plačiau apie renginį aprašyta LMA interneto svetainėje (2025 03 26): <https://www.lma.lt/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=2682&cntnt01returnid=53>

Diskusijose aktyviai dalyvavo ir kiti mokslininkai, LMA akademikai ir visuomeninių organizacijų atstovai. Buvo išreikštas siūlymas nepritarti laivybos infrastruktūros plėtrai Neries upėje keičiant jos hidromorfologines sąlygas. Renginio pabaigoje buvo priimtas sprendimas parengti rezoliuciją, kurioje būtų išdėstytas kreipimasis į atsakingas šalies valdymo institucijas. Tokia rezoliucija buvo parengta ir išsiųsta Lietuvos Respublikos Ministrui Pirmininkui, Lietuvos Respublikos aplinkos ir susisiekimo ministrams. Gauti šių institucijų atsakymai.

Be minėto renginio, ataskaitiniu laikotarpiu vyko intensyvus Tarybos narių individualus mokslinis ir ekspertinis darbas. Šiais metais Taryba, būdama LMA padalinys, įsijungė į tarptautinės asociacijos UEAA EWG *Water* (ekspertų darbo grupė vandens klausimais), jungiančios nacionalines mokslų akademijas, veiklą. Atskiri Tarybos nariai rengė metodikas svarbiais Lietuvai vandens ūkio klausimais, dalyvavo įvairiose diskusijose ir LR ministerijų pasitarimuose, buvo UNESCO ir Lietuvos mokslo tarybos ekspertais, nacionalinių ir įvairių LMA premijų, stipendijų bei konkursų organizavimo ir vertinimo komisijų nariais, vykdė EK „Horizontas Europa“ ir kitus įvairaus lygio mokslinius projektus, dalyvavo mokslinėse konferencijose, skaitė paskaitas visuomenei ir tematinuose specialistų kvalifikacijos kėlimo seminaruose, taip pat reiškėsi spaudoje.

Tarybos pirmininkas

Akad. Arvydas Povilaitis